

«Затверджую»

Ректор Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

проф. Красножон А.В.

» травня 2024 р.

ВИТЯГ

з протоколу № 10-а від 27 травня 2024 р. засідання кафедри політичних наук і права Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Присутні: завідувач кафедри політичних наук і права, д. політ. н., проф. Наумкіна С. М., д. політ. н., проф. Гедікова Н. П., д. політ. н., проф. Музиченко Г. В., д. політ. н., доц. Ростецька С. І., д. ю. н., проф. Долженков О. Ф., д. ю. н. проф. Баймуратов М. О., д. ю. н. доц Коффман Б. Я., к. політ. н., доц. Проноза І. І., к. політ. н., доц. Каменчук Т. О., к. політ. н., ст. викл. Дмитрашко С. А., к. політ. н., викл. Швець С. Л., к. ю. н., доц. Бутирін Є. О., к. ю. н., доц. Шевчук Я. В., к. екон. н., доц. Полуяктова О. В., к. ю. н., викл. Чекмарьова Л. Ю., к. ю. н., викл. Єліферов О. Б., лаборант кафедри Левенець М.

Всього присутніх на засіданні кафедри 17 осіб.

Головуючий на засіданні кафедри політичних наук і права – доктор політичних наук, професор Гедікова Н. П.

Порядок денний:

Обговорення дисертації А. С. Баскакової «Кримські питання в українсько-російських відносинах: політологічний аналіз», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Рецензенти: д. політ. н., проф. Гедікова Н. П., к. політ. н., доц. Проноза І. І.

Слухали:

І. Обговорення кандидатської дисертації А. С. Баскакової «Кримські питання в українсько-російських відносинах: політологічний аналіз», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Тема затверджена вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 3 від 29 жовтня 2014 р.)

Науковий керівник – доктор політичних наук, професор Наумкіна Світлана Михайлівна

Доповідь здобувача:

Баскакова А. С. Шановні присутні, дозвольте представити результати дослідження, присвяченого вивченню питання Кримського півострову крізь призму українсько-російської міждержавної взаємодії (з 1991-го по сьогоднішня).

Актуальність теми зумовлена тим, що з одного боку, теоретичною та практичною важливістю вивчення політичних аспектів ситуації, що склалась навколо Кримського півострову після розпаду біполярної системи міжнародних відносин та отримання Українською державою незалежності, з іншого, – надзвичайною важливістю кримських проблем в українсько-російських відносинах, які набули свого апогею у березні 2014 року в зв'язку з окупацією Російською Федерацією Кримського півострову. Постійна боротьба геополітичних акторів за вплив на півострові обумовлена його геостратегічним положенням, а також безпековим та гео економічним чинниками. Крім того, кримські питання охоплюють регіональний та інтеррегіональний рівень, адже після окупації Кримського півострову

проблема Криму є ключовим питанням порядку денного більшості міжнародних організацій та глобальних форумів. Найяскравішим прикладом цих викликів стало повномасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року, що стало першим великим міждержавним конфліктом на європейському континенті з часів Другої світової війни. Анексія Криму в 2014 році прямо кинула виклик міжнародно-правовим нормам, розробленим після Другої світової війни.

Необхідність вивчення теми викликана відсутністю в українській політичній науковій традиції комплексного підходу до дослідження різних проблем розвитку Кримського півострову в умовах незалежності України й після окупації Криму Російською Федерацією крізь призму українсько-російських відносин. На відміну від інших доробків із кримської проблематики дане дослідження покликане зробити акцент на політичних витоках проблеми, вивчення яких надають змогу зрозуміти політичні процеси, зокрема й Російської Федерації по відношенню до Кримського півострову.

Важливим й ключовим питанням, яке підіймається в роботі, є визначення впливу окупації Криму Росією, Сходу України (до 2022 року) та широкомасштабного вторгнення (у 2022 році) на розвиток міжгалузевої співпраці та вироблення національної стратегії України щодо протидії діям Росії та захисту інтересів регіональної безпеки нашої держави.

Метою дисертації є вивчення політико-правового, соціально-економічного, гуманітарного розвитку ситуації навколо Кримського півострову в історичній ретроспективі з метою, по-перше, визначення її впливу на формування українсько-російської міждержавної взаємодії в умовах постбіполярності, й, по-друге, обґрунтування необхідності вироблення плану дій для нашої держави після окупації РФ Криму та з урахуванням збройного конфлікту, що продовжується й по нині. Для досягнення мети були поставлені такі завдання:

– розкрити місце кримськотатарської проблеми у вітчизняній та зарубіжній історіографічній традиції, виокремлюючи ключові концептуальні

напрямки дослідження її окремих аспектів, виокремлюючи джерела в окремі групи;

- провести комплексний аналіз теоретико-методологічних засад вивчення «кримських проблем» в українсько-російських відносинах;
- визначити особливості використання теоретико-концептуального інструментарію класичної теорії регіонального комплексу безпеки для аналізу Кримської кризи в умовах глобальних трансформацій світового порядку;
- охарактеризувати політичні передумови сучасної російської агресії та анексії півострову Крим;
- визначити соціально-політичні та безпекові наслідки секторальної «співпраці» України та РФ (2014-2021 рр.);
- проаналізувати особливості впливу гуманітарної складової на політичні процеси на території півострову Криму;
- побудувати сценарії розвитку українсько-російських відносин в умовах широкомасштабного вторгнення;
- окреслити невідворотні та варіативні тренди та загрози щодо кримського питання;
- визначити інституційно-правові основи політики України щодо відновлення Криму.

Об'єктом дослідження є українсько-російські відносини в умовах постбіполярності. Предмет дослідження – питання розвитку Кримського півострову крізь призму українсько-російської міждержавної взаємодії (з 1991-го по сьогодні).

Методологічну основу дисертаційного дослідження формують принципи історизму, об'єктивності та послідовності, що надало змогу використати різноманітні наукові підходи та методи. Дослідження «кримських питань» в українсько-російських відносинах потребувало застосування вихідних положень та методологічного інструментарію інституціональної теорії дослідження «кримських проблем»; теорії кримського регіоналізму; цивілізаційного напряму дослідження історичних процесів на Кримському

півострові з урахуванням геополітичної динаміки розвитку Чорноморського регіону загалом та теорії балансу сил, яка надає чітке розуміння причин створення Кримської автономії у складі незалежної України та впливу російсько-українського конфлікту на переформатування глобального балансу сил. Застосування методу побудови сценаріїв гіпотетичного розвитку подій в українсько-російських відносинах та методи експертного аналізу, методологія форсайту та ефект Талеба (чорні лебеді) дозволили охарактеризувати та запропонувати можливі сценарії в умовах та після закінчення російсько-української війни.

Основні положення наукової новизни одержаних результатів полягають у наступному.

– запропоновано досліджувати «кримські проблеми» в українсько-російських відносинах, ґрунтуючись на теоретико-концептуальному каркасі, який складає комплекс наукових підходів, які були сформовані на стику декількох наук (історія, філософія, політологія, міжнародні відносини та ін.). Доведено важливість та наукову доцільність використання інституціональної теорії дослідження «кримських проблем», теорії кримського регіоналізму, цивілізаційного напрямку дослідження історичних процесів на Кримському півострові з урахуванням геополітичної динаміки розвитку Чорноморського регіону загалом та теорії балансу сил, яка надає чітке розуміння причин створення Кримської автономії у складі незалежної України та впливу російсько-українського конфлікту на переформатування глобального балансу сил;

– сформовано авторське бачення сценарію розвитку подій у Криму в умовах військових дій «Деокупація Криму військовим шляхом та її наслідки», в рамках якого враховано основні характеристики, ключові події, ключові гравці та індикатори реалізації сценарію;

– комплексно проаналізовано потенційні сценарії (загрози) («чорні лебеді») в 2024 році, а також їх ймовірність в агресії рф проти України та визначено потенційні «чорні лебеді», що потребують уважного моніторингу

та готовності до реагування на можливі кризи, забезпечуючи стратегічне планування та мінімізацію ризиків.

– доведено, що з початком повномасштабного вторгнення рф в 2022 році, умови та пріоритети зазнали значних змін щодо відновлення Криму після закінчення російсько-української війни. Відзначено, що заходи після деокупації зумовлені неможливістю реалізації до деокупації та свідченням про те, що заходи щодо інтеграції після деокупації Криму вживаються, починаючи з 2014 року, але після 2022 року з корективами.

Основу структури роботи складають три розділи.

Проведене дослідження дозволило зробити такі висновки:

1. Використання теоретико-методологічного інструментарію класичної теорії регіонального комплексу безпеки дозволило спростувати твердження, сутність якого полягає в тому, що важливість України для Росії пояснюється лише питаннями економічного/енергетичного та військово-політичного характеру.

2. Досліджуючи кримську проблему в історичній ретроспективі, можна стверджувати, що Кримський півострів завжди знаходився в епіцентрі геополітичного розвитку й був об'єктом інтересів впливових акторів міжнародних відносин, передусім великих імперій. В умовах геополітичних трансформацій світового порядку Крим став розмінною монетою в іграх ключових акторів, зокрема, Російської Федерації, яка порушила норми міжнародного права, анексувавши Кримський півострів.

3. На підставі проведеного політико-правового аналізу доведено, що кримської кризи можна було б уникнути, якби в Основному Законі Української держави із самого початку було чітко прописано про заборону заявляти зі сторони національних меншин про свої права на відокремлення, отримання статусу національно-культурної автономії тощо. Найменший натяк на такі права створило підстави для майбутнього вибуху та призвело до повномасштабного вторгнення.

4. Досліджуючи проблему перебування на Кримському півострові Чорноморського флоту Росії та визначення конституційно-правового статусу міста Севастополь, авторка стверджує, що про агресію в інформаційному, соціально-економічному, суспільно-політичному плані зі сторони Російської Федерації щодо Севастополю зокрема та Криму в цілому потрібно було говорити, починаючи ще 1990-х років, адже березень 2014 року лише став своєрідним підсумком зусиль Москви, спрямованих на реалізацію її експансіоністських намірів.

5. Відзначено, що діяльність української влади на російському напрямі характеризувалася слабкістю, що зумовлено на той час відсутністю міжнародної підтримки та Стратегія деокупації 2021 р. передбачала дипломатичний спосіб вирішення конфлікту. РФ шляхом воєнної інтервенції, політико-економічного тиску, пропагандистської експансії намагалася і надалі дестабілізувати внутрішню ситуацію в Україні, заблокувати її європейський та євроатлантичний рух. Весь цей час спостерігалася загроза ескалації конфлікту і російська сторона продовжувала агресивну, ворожу політику щодо України, що в підсумку призвело до повномасштабного вторгнення.

6. Розглянуто ймовірні сценарії щодо статусу Криму після повномасштабного вторгнення. Кожен сценарій має свої умови та можливості для реалізації, і події в найближчий час допоможуть зрозуміти, який із них стане реальністю. Важливо зазначити, що незалежно від обраного сценарію, Крим зіткнеться з військовими діями. Кожен сценарій має свої можливості та ризики, і їх імовірність залежить від багатьох факторів, включаючи міжнародні відносини, внутрішньополітичні зміни у Росії та Україні, а також глобальні політичні зміни. Загалом, перспективи зміни статусу Криму у 2024 році залишаються неоднозначними, залежачи від стратегічних рішень та міжнародної підтримки, яка надається Україні. Ідеальним сценарієм було б позбавити російські війська баз і складів у Криму, ізолювати півострів, що змусило б їх залишити територію, дозволяючи Україні повернути Крим із мінімальними руйнуваннями. Проте, існує також ймовірність, що для

звільнення Криму доведеться застосовувати пряму військову силу, включно з бойовими діями на самому півострові. Об'єктивно оцінюючи, зрозуміло, що дипломатичний шлях, виявляється нереалістичним у даній ситуації. Україні доведеться відновлювати територіальну цілісність та суверенітет України за допомогою силових методів. Побудований – на основі вивчення експертних оцінок та громадської думки українського суспільства – Сценарій «післявоєнні відносини між Україною та РФ» визначає вірогідність зменшення напруженості і стабілізацію регіону в довгостроковій хоча і вимагає складного балансування між обороною та дипломатією, з одного боку, та при умовах збереження існуючих тенденцій та продовження війни ймовірність налагодження діалогу між Україною та РФ зводиться до нуля, з іншого.

7. Описано невідворотні та варіативні тренди та відзначено, що більшість варіативних трендів в умовах російсько-української війни стали невідворотними, та запропоновані експертами Кримської платформи сценарії, не врахували «чорного лебедя» у вигляді повномасштабного вторгнення РФ до України. Події типу «чорного лебедя» характеризуються непередбачуваністю, великим впливом на соціально-політичні процеси.

8. На основі аналізу поточних трендів та експертної оцінки в рамках форсайт-сесії «Крим 2050», сформульовано сценарій розвитку подій у Криму в умовах військових дій: Сценарій – Деокупація Криму військовим шляхом та її наслідки.

Запитання до А. С. Баскакової та відповіді на них:

1. **Д-р. політ. н., проф. Г. В. Музиченко:** Чому, на вашу думку, Росія розглядала Україну як інтегральну частину свого геополітичного впливу?

Баскакова А. С.: Дякую за запитання. На нашу думку, шляхом застосування категорій теорії регіонального комплексу безпеки можна зробити висновок, що Україна, Білорусь та Молдова розглядаються РФ як

єдине ціле у сфері впливу РФ в політичному та культурному аспектах. На противагу країнам Південного Кавказу та Центральної Азії, які такої однорідності не мають й ця гетерогенність знижує рівень зацікавленості РФ у збереженні свого впливу на ці країни. Важливість України для РФ пояснюється не лише питаннями економічного/енергетичного та військово-політичного характеру – втрата контролю над Україною – крок до краху контролю з боку РФ над усією зоною геополітичних інтересів. Отже, геополітично РФ може бути ідентифікована лише за умови збереження її впливу щодо України. До того ж Україна завжди розглядалась РФ як її мала інтегральна частина. Незалежної України не існує в геостратегічному мисленні Росії.

2. Д. ю. н. проф. Баймуратов М. О.: Які, на вашу думку, головні чинники відносин України та РФ на момент визначення політичної траєкторії розвитку України та початку окупації Криму?

Баскакова А. С.: Дякую за запитання. В цілому, можна визначити чинники найбільше вплинули на політичну траєкторію розвитку України та початок окупації Криму: «проросійські культурні та політичні орієнтації частини населення України, що створюють для Росії додаткові можливості політичного впливу на Україну; непрозорі політико-економічні зв'язки між бізнес-елітами України та Росії, що також обумовлені впливом пострадянської політичної культури; гостро негативне ставлення Росії до гуманітарної політики України, спрямованої на культурну та історіографічну суверенізацію держави; вплив Росії на проблему кримського сепаратизму; проблема делімітації та демаркації російсько-українських кордонів; проблема нормалізації двосторонніх відносин в енергетичній галузі та зниження енергозалежності України від російського газу як важеля політичного впливу з боку Росії; проблема статусу Чорноморського Флоту РФ на території України. Безумовно, даний перелік не повний, а лише зазначає найбільш важливі аспекти.

3. К. політ. н., ст. викл. Дмитрашко С. А.: Назвіть головні передумови анексії Криму?

Баскакова А.С.: Дякую за запитання. На мою думку, головні передумови анексії Криму включали кілька важливих факторів: криза національної пам'яті (у суспільстві існували розбіжності в розумінні історичного минулого, що призводило до внутрішніх конфліктів та відсутності єдності. Ця криза послаблювала національну ідентичність і створювала сприятливі умови для зовнішнього впливу); відсутність військового спротиву (Україна не була готова до швидкої і ефективної військової відповіді на російську агресію, що значно полегшило процес анексії Криму); слабкість інформаційного забезпечення політики національної консолідації (відсутність чіткої і послідовної інформаційної політики щодо національної єдності і поширення історичних знань призводила до недостатньої обізнаності населення про важливість національної ідентичності; деструктивні зовнішні інформаційні впливи (Росія активно використовувала пропаганду та дезінформацію для створення напруги в українському суспільстві і підризу довіри до української влади); підписання «харківських угод» у 2010 році В. Януковичем (ці угоди значно послабили позиції України, дозволивши Росії зміцнити свою військову присутність у Криму і створивши передумови для подальшої анексії); початок національного спротиву проти чинної влади та Революція гідності (масові протести і зміна влади в Україні створили політичну нестабільність, яку Росія використала для реалізації своїх агресивних планів щодо Криму). Ці фактори разом створили сприятливі умови для Росії, щоб здійснити анексію Криму з мінімальним опором з боку України.

4. К. політ. н., доц. Каменчук Т. О.: Які особливості державної політики щодо Криму після повномасштабного вторгнення РФ до України?

Баскакова А. С.: Дякую за це запитання. Після повномасштабного вторгнення РФ до України у 2022 році державна політика України щодо Криму зазнала значних змін і характеризується кількома ключовими особливостями. Україна активно працює над консолідацією міжнародної підтримки для

деокупації Криму через такі ініціативи, як Кримська платформа. Посилення національної безпеки є важливим напрямком, де Україна активно працює над зміцненням своєї обороноздатності через розробку та реалізацію військових стратегій для захисту своїх територій, включаючи Крим, та поглиблення співпраці з НАТО та іншими союзниками для зміцнення оборонних спроможностей. Гуманітарні ініціативи України спрямовані на підтримку громадян, які змушені були залишити Крим, та допомогу тим, хто залишився на півострові. Це включає програми переселення та підтримки, надання житла, працевлаштування та інші види підтримки переселенцям з Криму, а також освітні та культурні ініціативи для збереження культурної спадщини та підтримки кримськотатарської культури.

5. Д. ю. н., проф. О. Ф. Долженков: Назвіть кроки, які могла б здійснити Україна для зміцнення своєї позиції на міжнародній арені та ефективнішої протидії російській агресії в 2014-2021 рр.?

Баскакова А. С.: Дякую за запитання. Україна могла б здійснити низку кроків для зміцнення своєї позиції на міжнародній арені та ефективнішої протидії російській агресії: варто було активніше працювати над консолідацією міжнародної підтримки; необхідно було посилити обороноздатність країни через модернізацію збройних сил, розширення військової співпраці та проведення регулярних військових навчань; варто було б інтенсифікувати інформаційну боротьбу проти російської пропаганди, забезпечивши ефективну комунікацію з власним населенням та міжнародною спільнотою щодо реальної ситуації в Україні; необхідно було активізувати дипломатичні зусилля щодо залучення міжнародних санкцій проти Росії, спрямованих на стримування її агресивних дій.

6. К. політ. н., викл. Швець С. Л.: Як, на вашу думку, формуватимуться післявоєнні відносини між Україною та РФ?

Баскакова А. С.: Дякую за запитання. Вважаю, що післявоєнні відносини між Україною та Росією будуть складними та багатограними, і формуватимуться під впливом багатьох факторів. Україні рано чи пізно

доведеться відновлювати відносини з Росією на умовах «озброєного нейтралітету». Ця стратегія передбачає підтримку сильної оборони без відкритої агресії, що може допомогти зменшити напруженість та стабілізувати регіон у довгостроковій перспективі. Важливо буде знайти складний баланс між обороною та дипломатією, щоб забезпечити мирне співіснування і уникнути нових конфліктів. Посилення обороноздатності України включатиме створення ефективної оборонної інфраструктури, розбудову армії та розвиток військово-промислового комплексу. Таким чином, післявоєнні відносини між Україною та Росією значною мірою залежатимуть від здатності України зміцнити свою обороноздатність, а також від готовності до складних дипломатичних зусиль. Стратегія «озброєного нейтралітету» може стати ефективним способом зменшення напруженості та стабілізації регіону в довгостроковій перспективі.

Під час обговорення дисертації А. С. Баскакової виступили:

Д. політ. н., проф. Гедікова Н. П. (рецензент): Відзначила позитивні риси роботи, а також окремі недоліки. Рецензентом констатовано: основні наукові положення дисертації є обґрунтованими та достовірними. Методологія дослідження є виваженою та логічною. Джерельна база – вагома. В цілому, рецензована дисертація характеризується системністю, самостійністю, науковою новизною, відповідає вимогам до такого роду наукових робіт. Відтак вона може бути рекомендованою до захисту у спеціалізованій раді за обраною спеціальністю.

К. політ. н., доцент Проноза І. І. (рецензент): Відзначила, що рецензована дисертація відзначається актуальністю. Тема дослідження є цікавою та має як теоретичне, так і практичне значення. Авторкою досліджений і проаналізований належний обсяг інформації стосовно підходів, теоретичних концепцій щодо теми дисертації. Рецензент підкреслила, що А. С. Баскаковою здійснено цілісний аналіз окреслених проблем, застосовані нові підходи до їх вирішення та зроблені цікаві висновки, які, безумовно, заслуговують на увагу.

Рецензентом висловлена думка про можливість рекомендації дисертації А. С. Баскакової до захисту за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Д. політ. н., проф. Наумкіна С.М. (науковий керівник): Зазначила, що дисертантка ґрунтовно проаналізувала наукові погляди на обрану проблематику вітчизняних та зарубіжних дослідників. Завдання, які поставлені у роботі, розкривають суть дослідження, є логічними та послідовними. Висновки роботи відображають поставлені дослідні завдання. Публікації дисертантки розкривають основні положення та висновки роботи, які є достовірними, достатньо аргументованими та слухними. За науково-теоретичним рівнем, методологією дослідження, глибинною розробкою проблематики, її практичним значенням дисертація А. С. Баскакової відповідає сучасним вимогам до такого роду наукових робіт. Науковий керівник відзначила, що є всі підстави для позитивної оцінки дисертації А. С. Баскакової та рекомендації роботи до захисту в спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

УХВАЛИЛИ:

I. Прийняти висновок щодо кандидатської дисертації Баскакової Анни Сергіївни «Кримські питання в українсько-російських відносинах: політологічний аналіз», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

ВИСНОВОК

Дисертація підготовлена на кафедрі політичних наук і права Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» в межах науково-дослідної теми «Трансформаційний процес в Україні: основні проблеми та умови їх вирішення» (номер державної реєстрації 0109U000215) та «Сучасні виклики соціально-політичного

розвитку: політико-правові та соціально-економічні виміри» (номер державної реєстрації 0120U00021), одним із виконавців якої є дисертант.

Тема дисертації є актуальною, її структура є добре продуманою, а матеріал викладений логічно та послідовно. Отримані в роботі наукові результати в сукупності розв'язують важливу наукову проблему розвитку подій у Криму – до, в умовах та після закінчення гарячої фази російсько-української війни. Робота виконана на належному теоретико-методологічному рівні, є цілісною та завершеною. Дисертація А. С. Баскакової відповідає паспорту спеціальності 23.00.02 – політичні інститути та процеси (політичні науки).

Наукова новизна одержаних результатів зумовлена сукупністю завдань і способами їх розв'язання. В межах здійсненого А. С. Баскаковою дослідження отримано результати, що мають наукове значення.

Вперше:

– проведено комплексний аналіз вітчизняної та зарубіжної історіографії вивчення «кримських проблем» в українсько-російських відносинах зокрема, та основних проблем міждержавної взаємодії в умовах постбіполярності з урахуванням історичного контексту, загалом. Це створило фундамент для вірного розставлення акцентів та вироблення об'єктивної оцінки питань, які носять конфронтаційний характер українсько-російських відносин;

– запропоновано досліджувати «кримські проблеми» в українсько-російських відносинах, ґрунтуючись на теоретико-концептуальному каркасі, який складає комплекс наукових підходів, які були сформовані на стику декількох наук (історія, філософія, політологія, міжнародні відносини та ін.). Доведено важливість та наукову доцільність використання інституціональної теорії дослідження «кримських проблем», теорії кримського регіоналізму, цивілізаційного напрямку дослідження історичних процесів на Кримському півострові з урахуванням геополітичної динаміки розвитку Чорноморського регіону загалом та теорії балансу сил, яка надає чітке розуміння причин

створення Кримської автономії у складі незалежної України та впливу російсько-українського конфлікту на переформатування глобального балансу сил;

– використано теоретико-концептуальний інструментарій класичної теорії регіонального комплексу безпеки для проведення більш глибокого аналізу Кримської кризи та початку російсько-української війни в умовах глобальних трансформацій світового порядку;

– сформовано авторське бачення сценарію розвитку подій у Криму в умовах військових дій «Деокупація Криму військовим шляхом та її наслідки», в рамках якого враховано основні характеристики, ключові події, ключові гравці та індикатори реалізації сценарію;

– комплексно проаналізовано потенційні сценарії (загрози) («чорні лебеді») в 2024 році, а також їх ймовірність в агресії РФ проти України та визначено потенційні «чорні лебеді», що потребують уважного моніторингу та готовності до реагування на можливі кризи, забезпечуючи стратегічне планування та мінімізацію ризиків.

– доведено, що з початком повномасштабного вторгнення РФ в 2022 році, умови та пріоритети зазнали значних змін щодо відновлення Криму після закінчення російсько-української війни. Відзначено, що заходи після деокупації зумовлена неможливістю реалізації до деокупації та свідченням про те, що заходи щодо інтеграції після деокупації Криму вживаються, починаючи з 2014 року, але після 2022 року з корективами;

уточнено:

– історичні витоки кримської проблеми, а також про її важливість з геополітичної, геостратегічної та геоекономічної точок зору. В умовах геополітичних трансформацій світового порядку Крим став розмінною монетою в іграх великих акторів. Передусім йдеться про реалізацію імперських амбіцій Російської Федерації, яка шляхом анексії Криму досягла «історичної справедливості», порушивши усталений після Другої світової війни міжнародно-правовий порядок;

– доведено легітимність передачі Кримського півострову у 1954 р.; сформульовано безпекові та правові наслідки агресії РФ проти України, висвітлено особливості перебування Чорноморського флоту РФ на півострові;

– підтверджено гіпотези про: а) залежність інституціоналізації регіонального простору в Криму від рівня формалізації регіональних акторів, що представляють кримську просторову спільноту та рівня формалізації суб'єктів просторової взаємодії від соціальних імперативів та моделей поведінки російськомовного та кримськотатарського населення півострову; б) вплив втрати РФ контролю над Україною на реалізацію геополітичної стратегії Білокамінної та загострення кризи її зовнішньополітичної ідентичності; в) вплив зовнішньополітичних стратегій західноєвропейських акторів щодо РФ, які ґрунтуються не на регіональних / інтеррегіональних інтересах, а винятково на національних, на поширення експансіоністських намірів Кремля та провокування подальшого загострення безпеково-політичної ситуації на Європейському континенті; г) підсилення у тривалій перспективі російської військової експансії та окупації українських територій російською зовнішньополітичною стратегією, спрямованою на делегітимацію українських державно-політичних інститутів;

– удосконалено твердження про неможливість перегляду та внесення поправок щодо територіальної цілісності України та його застосування як конституційного механізму у політико-правовому полі нашої держави.

– запропоновано два сценарії з високою ймовірністю реалізації «позбавити російські війська баз і складів у Криму, ізолювати півострів, що змусило б їх залишити територію, дозволяючи Україні повернути Крим із мінімальними руйнуваннями» та сценарій «післявоєнні відносини між Україною та рф. Аргументовано загальну негативну тенденцію та стверджено, що в перспективі за умови збереження існуючих тенденцій та продовження війни ймовірність налагодження діалогу між Україною та РФ зводиться до нуля;

набуло подальшого розвитку:

– розуміння гуманітарного аспекту кримської проблеми в українсько-російських відносинах у напрямку розширення його тлумачення, який включає не лише питання соціального захисту населення півострову, забезпечення його прав та свобод, але й проблему конфлікту цінностей, ідеологій та національно-етнічних ідентичностей. Стверджується, що кримський гуманітарний простір сьогодні – це поле для повномасштабної русифікації та витіснення українського й кримськотатарського контенту з освітнього процесу, засобів масової інформації, книговидання, культури та мистецтва, суспільно-церковних відносин тощо;

– охарактеризовано ймовірні сценарії щодо статусу Криму після повномасштабного вторгнення РФ до України. Відзначено, що кожен із сценаріїв може реалізуватися за певних умов. Дипломатичний сценарій вважається малоімовірним з огляду на поточну динаміку російсько-українського конфлікту; сценарій наступу ЗСУ на територію Криму передбачає військову операцію, яка є найбільш оптимістичним сценарієм;

– надано авторські рекомендації щодо когнітивної деокупації Криму. Зокрема, пропонуються механізми вирішення цього питання (правосуддя перехідного періоду), що сприятимуть дотриманню мешканцями окупованих територій законів та їхній реінтеграції до законодавчого, економічного та, в кінцевому підсумку, політичного простору України;

– пріоритетні напрямки після деокупації, в рамках якої вирішальне місце займають Стратегія когнітивної деокупації Криму та Стратегія відновлення Криму після деокупації;

– правосуддя перехідного періоду, що сприятиме уникненню майбутніх конфліктів на території Кримського півострова та має стати ефективним механізмом в реалізації політики відновлення деокупованого Криму. Зосереджено увагу на напрямку правосуддя перехідного періоду – притягнення винних до відповідальності за злочини колабораційної діяльності.

Практичне значення дисертації полягає в тому, що теоретичні розробки, подані в роботі, можуть бути використані в поточній діяльності Міністерства закордонних справ України та інших державних структур з метою вироблення чіткого плану дій у відносинах між нашою державою щодо протидії діям РФ в умовах повномасштабної агресії. Висновки, ймовірні сценарії розвитку та рекомендації можуть бути корисними при веденні переговорного процесу з Російською Федерацією та іншими впливовими геополітичними акторами, а також при визначенні стратегії подальших дій України щодо Кримського півострову з урахуванням його статусу як тимчасово окупованої території. В цілому широкий емпіричний матеріал, динаміка статистичних показників, подана в роботі, можуть стати корисним підґрунтям для підготовки як науково-дослідних робіт, так і підручників та посібників для вищих навчальних закладів з історії міжнародних відносин, зовнішньої політики України, політології, всесвітньої історії тощо. Деякі фрагменти було б доцільно включити у підручники з історії України та Всесвітньої історії для вивчення кримської проблематики учнями загальноосвітніх навчальних закладів.

Теоретико-методологічні положення та ідеї, які розвиваються у дисертації, доповідались та обговорювались під час наступних міжнародних та всеукраїнських наукових конференцій: «Людина, мова і комунікація в гуманітарній парадигмі» (Київська гуманітарна академія, м. Київ, 16 квітня 2015 року); «Міжнародні політико-економічні відносини в постбіполярний період» (Київська гуманітарна академія, м. Київ, 12 грудня 2015 року), та «Політичні трансформації сучасного суспільства» (м. Полтава, 22 лютого 2024 року) та ін.

Основні ідеї, положення та висновки дисертації викладені автором у 9 наукових публікаціях, з них 1 – у закордонному науковому виданні, що включено до міжнародних наукометричних баз даних (Scopus), 6 – у фахових виданнях України, 2 – тези доповідей у збірках матеріалів конференцій.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у закордонних наукових виданнях, що індексуються у Scopus та Web of Science:

1. Baskakova A. S. The crisis of the European security in response to Russian aggression against Ukraine. *Evropský politický a právní diskurz*. 2021. Vol. 8. Issue 3. p. 19-25. DOI: <https://doi.org/10.46340/eppd.2021.8.3.2> (Scopus).

Статті у наукових фахових виданнях України

2. Баскакова А. С. Окупація Кримського півострова та російсько-українське збройне протистояння на сході України. *Політикус*. 2021. № 2. С. 19–25.

3. Баскакова А. С. Особливості використання теорії регіонального комплексу безпеки для вивчення причин кримської кризи та російсько-української війни. *Політикус*. 2021. № 3. С. 30-36.

4. Баскакова А. С. Дослідження впливу «Кримської кризи» (2014) на міжнародно-правовий порядок кризь призму *realpolitik* як політичної філософії. *Політичне життя*. 2021. № 2. С. 5-10. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2021.2.1>

5. Баскакова А. С. Кримська криза та російсько-українська війна: погляд з точки зору політичного неореалізму. *Політичне життя*. 2021. № 3. С. 140-146. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2021.3.20>

6. Баскакова А. С. Соціально-економічне становище Кримського півострову у складі незалежної України (1991–2014). *Політикус*. 2022. № 6. С. 59-65.

7. Баскакова А. С. Освітні процеси в Криму, як основа формування національної ідентифікації: проблеми майбутньої реінтеграції. *Політичне життя*. 2024. № 1. С. 5-10. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2024.1.1>

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Баскакова А. С. Ще раз про сценарій загострення українсько-російських відносин наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття. *Політичні трансформації сучасного суспільства* : зб. матеріалів V Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 22 лютого 2024 р.). Полтава : ПДАУ, 2024. С. 137-140.

9. Баскакова А. С. Феномен міжкультурної комунікації: постановка питання. *Актуальні проблеми філології і професійної підготовки фахівців у полікультурному просторі* : міжнародний науковий журнал. Одеса ; Харбін : Харбінський інженерний університет, 2023. Вип. 6. С. 55-57.

II. Рекомендувати дисертацію Баскакової Анни Сергіївни «Кримські питання в українсько-російських відносинах: політологічний аналіз», поданої

на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси до попереднього розгляду та захисту у спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Із присутніх членів кафедри проголосували:

«за» – 17; проти – 0; утрималися – 0.

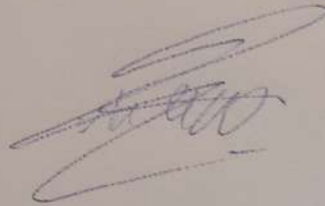
Рішення прийняте одногосно.

Головуючий на засіданні кафедри
доктор політичних наук, професор

Наталі ГЕДІКОВА

Секретар кафедри

Михайло ЛЕВЕНЕЦЬ